

DE BOSSCHE KERMIS IN DE JAREN 1804 = 1904 = 2004.

Niet tegenstaande, er in de loop der jaren veel veranderd is zowel in het aanbod van de attracties, het tijdschema en de opzet van de kermis, is dit volksvermaak voor jong en oud = ondanks alle sombere voorspellingen = gelukkig toch in stand gebleven.

Wel willen we er onmiddellijk aan toevoegen, dat er tussen de drie aangehaalde jaren een groot verschil bestaat omtrent het begrip kermis

Zoals met zovele zaken heeft ook de kermis zich verder ontwikkeld en aangepast aan de steeds wisselende eisen van de tijd en de wensen van de bezoekers.

De kermis, het volksvermaak van zwaaien en zwieren, is zijn kinderschoenen ontgroeid en een volwaardige bedrijfstak geworden.

Er zijn verschillende visies omtrent de oorsprong van de kermis. Zonder een standpunt in te nemen van wie wèl of géén gelijk zou hebben, willen we toch enkele van deze visies nader belichten. Eén ervan is, dat de oorsprong gezocht moet worden in de betekenis van het oud-Nederlandse woord: “ *Kerckemisse* ” waaruit via verbasteringen: “ *Kerkmisse – Kerckmis* “ het woord *KERMIS* zou zijn ontstaan.

Het bovenstaande hield nauw verband met de periode van de kerstening van West Europa; het brengen van het Christelijk geloof en de daarmee gepaard gaande bouw van kerken en kapellen in deze streken. De genoemde bouwwerken werden toegewijd aan en onder bescherming gesteld van een patroonheilige. Bij de ingebruikname van deze heiligdommen voor de erediensten (meestal óp of rond de feestdag van de naar deze patroonheilige genoemde bouwwerken) werden er grootse inwijdingsfeesten gehouden, vaak met processies in en rond de feestelijk versierde kerk. Zo'n plechtigheid (dikwijls voorafgegaan door boetedagen of triduüms) werd niet alleen bijgewoond door een hele schare kerkelijke en wereldlijke hoogwaardigheidsbekleders, maar ook het gelovige volk uit de verre omtrek was in grote getale aanwezig

Na deze plechtigheden van de kerkwijding, die dikwijls vele uren in beslag konden nemen, werden de genodigden door het stadsbestuur ontvangen. Het aanwezige volk verzamelde zich na afloop van de dienst op het kerkplein om in de daar aanwezige etablissementen en de speciaal geplaatste tenten hun dorst te lessen en hun honger te stillen. Voor enig vertier was men aangewezen op vedelaars en troubadours. Maar dat zal zeker in de eerste periode van deze kerkwijdingen zeer bescheiden zijn geweest. In een latere periode werden de bezoekers aan deze kerkfeesten vertier aangeboden door middel van wagenspelen met een religieus karakter.

Het was gebruikelijk om deze inwijdingsfeesten elk jaar op hetzelfde tijdstrip luisterrijk te herdenken; waarbij de gelovigen, indien zij hieraan deelnamen, aflaten konden verdienen voor het zielenleven.

Het verdere ritueel op zo'n dag bleef bij het oude; op een gepaste (of minder gepaste) wijze de bloemetjes eens buiten zetten.

De grote toeloop naar deze jaarlijkse herdenkingen moeten we door de geringe mobiliteit in die jaren ook zien als een sociaal gebeuren; het ontmoeten van bekenden

Het is niet precies na te gaan in welke periode deze kerkwijdingfeesten langzaam overvleugeld werden door feesten, bijeenkomsten, enz. van buiten het kerkgebeuren.

De verbeteringen en de uitbreidingen zowel aan vervoermiddelen als aan het wegennet deden de noodzaak van de bezoekers om naar zo'n bijeenkomst te gaan met het doel om bekenden te

ontmeten sterk verminderen. Veeleer ontstond er naast het kerkelijk feest de behoefte aan vermaak en ontspanning. Het is in deze periode, dat de eerste rondtrekkende artiesten van zich laten horen. Daarnaast zijn het met name de kooplieden die in de jaarlijks terugkerende “ *Kerckemisse* “: een goede gelegenheid zagen om op de hierbij georganiseerde markten hun waren aan de man en vrouw te brengen. Voor de vele bezoekers van zo’n “ Jaarmarkt “ was het een uitstekende gelegenheid geworden om zich te oriënteren op duurzame gebruiks-goederen en deze dan eventueel daar ook te kopen. Het zal wellicht niet lang geduurd hebben of tussen het marktgebeuren mengden zich de potsenmakers, boeienkoningen, acrobaten, vuurspuwers. Ook rondtrekkende muzikanten bezochten deze jaarmarkten. In deze lange ontwikkelingsperiode (waarbij het soms moeilijk te bepalen valt of men nu moet spreken van een jaarmarkt of een kermis of een combinatie van beide) presenteren zich ook de eerste kijktenten met abnormaliteiten. Men kon zich hier vergapen aan de merkwaardige spelingen van de natuur. In een nog later stadium komen daarbij de menagerieën, de paardenspelen, de schouwburgtenten, enz.

Men zou kunnen zeggen: DE KERMIS IS GEBOREN !!

Maar er zijn ook andere visies.

Het woord “ *Kerckemisse* “ en alles wat daarmee samenhangt, zou meegebracht zijn door de Nederlandse handelaren die bij hun bezoek aan de Hanzesteden in Noord – Duitsland deze feesten (die dikwijls vergezeld gingen van grote jaarmarkten) van nabij meemaakten. In Nederland werden deze jaarmarkten (al of niet in samenwerking met de bestaande inwijdingsfeesten) door de terugkerende handelaren sterk gepromoot, omdat ze daar toch min of meer hun broodwinning in zagen.

Een voorbeeld hiervan biedt onze eigen stad.

De combinatie jaarmarkt – inwijdingsfeest (in Bossche termen Sint Jansmarkt – Sint Jansmisse) wordt hier in 1397 al vernoemd.

Er wordt verondersteld, dat de huidige kermis ontstaan zou zijn uit de eveneens in onze stad gehouden “ *Onze Lieve Vrouwe Omgang* “ die op haar beurt de oorsprong zou hebben in de “ *Sint Jans omgang* .“ Als datum van oorsprong voor deze Lieve Vrouwe Omgang wordt het jaar 1451 aangehouden. De Onze Lieve Vrouwe Omgang met de daaraan verbonden jaarmarkt zou plaats hebben gehad op de zondag ná de Sint Jans Omgang (24 juni). In 1511 zou zij verzet zijn naar de eerste zondag ná het feest van: “ *Onze Lieve Vrouw Presentatie*.” De stelling, dat de huidige kermis van oorsprong een overblijfsel is van de genoemde: “ *Onze Lieve Vrouwe Omgang* “ (Jaarmarkt) wordt gebaseerd op het feit, dat vóór 1716 de Bossche kermis plaats vond op de eerste zondag van juli. In 1716 geven de Staten Generaal van de Verenigde Nederlanden aan de toenmalige stadsregering toestemming deze kermis te verzetten naar de zondag vóór 24 juni. Dit was geen succes; de kermis werd door “ *weinig of geene kooplieden bezocht*.”

De Staten – Generaal verlenen dan op 6 Juni 1722 opnieuw verlof aan de stadsregering de kermis te verplaatsen en wel naar de tweede zondag in augustus.

In 1847, toen zowel de Sint Jansmarkt als de kermis op een zeer laag pitje stonden, heeft men geprobeerd deze weer samen te voegen en wordt de kermis verplaatst naar de week waarin 24 juni valt. Op deze dag zou dan de Sint Jansmarkt ofwel de linnen- en lakenmarkt gehouden worden.

In 1877 scheiden hun wegen weer en wordt de kermis verplaatst naar september en aanvangende op de tweede zondag in deze maand.

Om economische reden is de aanvang van de kermis enige jaren geleden verplaatst naar de zaterdag vóór de laatste volle week van augustus

De Sint Jansmarkt heeft zich met vallen en opstaan in zeer bescheiden vorm, tot het midden van de 20^e eeuw kunnen handhaven maar is toen ter ziele gegaan.

Sinds enkele jaren wordt uitvoering gegeven aan de plannen om van de Sint Jansdag een cultureel evenement te maken in onze stad.

Sommige gebeurtenissen, zoals de reformatie, hebben grote invloed gehad op de kermis. Vele predikanten hadden moeite met het kermisfeest en drongen er bij de stadsbesturen op aan de kermis te verbieden. De overheid vaardigde wel plakaten uit met deze verboden, maar erg veel toezicht hierop oefenden zij niet uit.

De kermis als volksfeest is gebleven, al is de religieuze betekenis verdwenen.

Een andere zienswijze is, dat niet alle kermissen een “ Kerkelijke oorsprong “ hebben, maar min of meer begonnen zijn als een “ Boerenkermis.” Deze waren bedoeld als een feestelijke afsluiting van een bepaald gebeuren, bijvoorbeeld het oogstfeest.

Dat men dit toch kermis noemde lag meer in het feit, dat deze naam zodanig ingeburgerd was, dat men deze voor bepaalde steeds terugkerende evenementen maar gemakshalve gebruikte. Een mooi voorbeeld hiervan hebben we in onze eigen stad.

Door het College van Burgemeester en Wethouders werd tussen 1819 en 1843 regelmatig toestemming verleend om ingaande 25 juli (wisselende datum) de “ Hinthamereindsche Kermis “ te houden. De kramen stonden opgesteld nabij de Colveniersbogaard. Het was de kasteleins op het Hinthamereinde toegestaan om gedurende deze kermis op de viool te laten spelen.

Daarnaast zijn er ook nog jaarmarkten (kermissen) geweest, die om uiteenlopende redenen, bijvoorbeeld een tijdstip dat beter weer garandeerde, ooit verschoven zijn geweest naar een andere datum in het zelfde jaar.

Bij het nazien van de archieven en het verzamelen van de benodigde gegevens voor dit onderwerp zijn we regelmatig het woord: GELEIJ tegengekomen.

Het “ *Geleij van Onze Lieve Vrouw* ” (1451) = “ *Het Geleij van Sint Jan* ”. (1397) Vrij vertaald is de betekenis van het hier genoemde woord: Vrijgeleide. Ter nadere toelichting het volgende.

Men begon een dergelijke jaarmarkt met het plaatsen van het zogenaamde marktkruis.

Met deze handeling werd de marktvrede afgekondigd. Dit hield in, dat géén der aanwezige kooplieden vóór, tijdens en na de markten voor schuldvordering kon worden aangesproken of gegijzeld.

Overigens had dit recht maar een beperkte reikwijdte namelijk niet verder als het grondgebied van de Heer of Vorst zich uitstreckte.

Zodra het “ *GELEIJ* “ in werking trad werd op de pui van het Bossche stadhuis ter weerszijde een kruis geplant ten teken van de hier geldende marktvrede.

Dit gebruik gold in onze stad nog tot in de 18^e eeuw.

K E R M I S

I N

's- H E R T O G E N B O S C H .

De opbouw van de attracties in de jaren 1804 = 1904 = 2004.

DE BOSSCHE KERMIS VAN HET JAAR 2004.

Voor mij ligt de lijst van kermisattracties welke op de Grote markt, Pensmarkt en Hoge Steenweg opgesteld worden in de periode van 21 tot en met 29 augustus 2004.

Het: " Bureau de Kermisgids B.V. " uit Alphen a/d Rijn heeft zo'n 40 ondernemingen geselecteerd voor dit evenement.

Op deze lijst komen niet minder dan 8 snoep en eetwaren kramen voor welke variëren van Gebakkraam = Nougat = Suikerspin tot Poffertjessalon.

Vaste onderdelen op deze kermis zijn ook: de Schietsalon = Kop van Jut = Behendigheid spelen = Autoscooter = Pony rijden.

Het is misschien interessant om over een enkele attractie iets meer te vertellen, vooral omdat zij nog een vleugje romantiek hebben van weleer.

De Poffertjes en Wafelkramen.

In de Stadsresoluties van het jaar 1770 lezen we, dat de Bestuurders op het Stadhuis een oplossing proberen te vinden inzake de toewijzing van een standplaats aan een tweetal wafelbakkers. Beide bakkers geven de voorkeur aan dezelfde standplaats. De overheid wilt noch de èèn noch de ander bevoordelen. Het Salomonsoordeel luidt, dat zij hun plaatsen zowel bij de gewone kermis als de St. Nicolaas kermis: " *om en om* " moeten innemen. In 1792 is de keus gemakkelijker, want dan meldt zich alleen Jan Verleij voor de kermis. In het jaar 1820 krijgt de onderneemster Vrouw van Sas een plaats aangewezen op de markt voor haar wafelkraam.

Dat het geen armoedige tentjes waren geeft de beschrijving weer van het etablissement van " Grand Salon de Lyon " welke in 1865 in onze stad stond opgesteld. Zijn tent had een oppervlakte van 250 vierkante meter en werd verlicht door " 100 gazspruiten. "

We komen nog een groot aantal ondernemers tegen, welke hier een graantje mee hebben gepikt met hun eetkramen: W. Goosen = J. Vulsman = J. v.d. Zee = H. Gersen = V. Consael. Deze laatste was de eigenaar van een poffertjessalon. Op het eind van de 19^e eeuw verliet hij zijn vaderland België en vestigde zich in Breda. In ons land slaagde hij erin een zeer bloeiend bedrijf op te bouwen. In het hoogseizoen had hij somtijds wel 20 mensen in dienst.

In zijn salon liet hij ook regelmatig een orkestje spelen.

Voor het pachten van een standplaats op de Bossche Kermis waren soms meerdere liefhebbers. In 1915 waren er zes gebak; wafel en beignets kramen op de markt aanwezig.

Nougat en Kermisstokken.

In vele oude kranten jaargangen, welke op het stadsarchief aanwezig zijn, komen we regelmatig de namen van Jacob en Willem Stuvé tegen.

Er werden in de kranten heftige reclame campagnes gevoerd, dat alleen Jacob de echte Stuvé nougat verkocht. De dag erop verklaarde Willem het tegendeel.

De Draaimolen.

Soms zijn het verschillende woorden maar wordt er eigenlijk hetzelfde bedoeld.

Lange tijd sprak men over een Mallemolen. Dan komt het woord Draaimolen in het kermis boek voor. Het zou uitgevonden zijn door Henroth Beumer uit Helmond.

We hebben ook nog het woord Carrousel. Het werd gebruikt door P. Wolffs voor een aanvraag inzake een plaats op de markt. De vroede vaders moesten zoiets niet voor hun deur. Ze hadden nog wel een plaatsje voor zijn attractie op de veemarkt. In latere jaren = het kan verkeren = werd er voor carrouzels zelfs een aparte plaats op de markt ingeruimd.

DE BOSSCHE KERMIS VAN HET JAAR 1904.

Op 3 september 1904 neemt het college van 's-Hertogenbosch een besluit inzake de jaarlijkse toewijzing van plaatsen aan kermis exploitanten.

De kermis zal aanvangen op de 2e zondag in de maand september.

De lijst is als volgt samengesteld.

Princelli Schentke.

Théâtre National.

Alex Benner.

Spreekende Bioscoop. (plaats tegenover de Ridderstraat.)

Edm. Sleebus.

Reuzen - Menschen.

P. G. van Buuren.

Wereld - Panorama.

G. Colpaert.

Athleten - Theater.

C. J. Vermolen.

Somnambule. (waarzegster.)

Hubert Wolffs.

Stoomcarroussel. (plaats tegenover Nederl. Koffyhuis.)

Jean Wolffs. Jr.

Stoomcarroussel. (plaats tegenover Hotel Noord Brabant.)

Gerard Wolffs en Co.

Hyppodrome. (plaats tegenover de Marktstraat.)

J. M. Vermolen.

Open Draaimolen.

L. F. Vosveld van Boeckholt.

Parfumerie kraam.

Wed. Coster.

Photografie tent.

D. Uiterwijk.

Beignet kraam.

J. Vulsmas.

Beignet kraam

Jacobus Van der Zee.
Wafel kraam.

Willem Stuvé.
Nougat kraam. (Plaats in de middenrij.)

Jacob Stuvé.
Nougat kraam. (Plaats tegenover de Hinthamerstraat.)

Wed. J.C. Vaarberg - Stuvé.
Nougat kraam.

Voorts nog aangewezen:

- 5 Paling kramen
- 7 Oliebollen kramen.
- 10 Galanterie kramen.
- 5 Koek en Suiker kramen.

Bovendien zal op de veemarkt worden opgeslagen een Schouwburgtent.

.....

Aan de hand van de relatief weinige kermis advertenties in het plaatselijk dagblad geven we nog onderstaande aanvulling.

Alex Benner Sprekende Bioscoop presenteerde in 's-Hertogenbosch het navolgende programma:

De Gelaarsde Kat.
De oorlog tussen Rusland en Japan.
Napoleon Bonaparte
Speciale prijzen: 1^e rang 40 cent. 2^e rang 25 cent. 3^e rang 15 cent.
Plaats bespreken 5 cent.

.....

Bestellingen bij de *Parfumerie kraam L.F. Vosveld* werden op verlangen ook thuis bezorgd.

.....

Van drie *Paling kramen* weten we ook de namen van de eigenaars.

J.H. Simonis en Zonen.
J.K. Pruis uit Amsterdam.
A. Lucouw. Minderbroederstraat te 's-Hertogenbosch.
In dat jaar stond hij voor de 30^e maal op de Bossche Kermis.

.....

In de *kijktent* van Chr. Chodaschewitz was een Reuzen Honing Beer uit het Oeral gebergte te bewonderen.

Hij was 3 jaar oud en woog 458 pond.

Entree voor volwassen personen 10 cents; kinderen 5 cents.

.....

Hubert Wolffs Stoomcarroussel. We noteerden de volgende prijzen:
10 cent voor een volwassen persoon; 5 cent voor kinderen; elke volgende rit 5 cent.

.....

Gerard Wolffs en Co. Hyppodrome.
Goede paarden, alsmede kameel, zebra en Zelebesche pony's zijn er wederom vertegenwoordigd.

Slechts 10 cent per rijtoer; couponboekjes tegen verminderde prijs.

.....

Jacobus Van der Zee. De van ouds bekende Wafel kraam.
Onze zeer goede naam maakt verdere aanbevelingen overbodig.
Bestellingen worden ten spoedigste aan huis bezorgd.
Brusselsche Wafelen 25 cents.....met Vanille 30 cents.

.....

Een ruimer aanbod in advertenties kwam van de Horeca ondernemers uit onze stad.
Een selectie:

Stad Venlo.

Hotel Wilhelmina.

Café Parlement.

Café Korenbeurs.

Café Centraal.

Café Concert.

Café Chantant.

Bal.

Grand Concert Varié.

Grand café concert Varié International.

Concertgebouw : De Klokken van Corneville.
Entree: 1e rang f. 1,00 en 10 cents Stedelijke Belasting.
2e rang f. 0,65. 3e rang f. 0,35.

Schouwburgloge.

Veemarkt.,
Haarlems Tooneelgezelschap o.l.v. Louis Bouwmeester.

DE BOSSCHE KERMIS VAN HET JAAR 1804.

De marktmeester van 's-Hertogenbosch G. NEEFS had zojuist in de hal van het stadhuis de volgende publicatie opgehangen:

Op 3 augustus 1804 zal onder toezicht van de municipaliteit (college) der stad 's-Hertogenbosch de loting en toewijzing plaats vinden van de staanplaatsen op de Grootte Markt = Hooge Steenweg en Pensmarkt voor de Kramerijen en Tenten van de komende Kermis.

Deze handelingen zullen plaats vinden op de voorzaal van het Stadhuis.

Het eerst komen aan de beurt de ingezetenen van de Stad 's-Hertogenbosch; naderhand de vreemdelingen.

Van genoemde loting worden uitgezonderd:

De Spiegel en Houtkramen.

De zogenaamde kramen der 4 stuivers.

De kramen welke niet afgesloten kunnen worden.

Niet geheel duidelijk is het of deze loting alleen bedoeld was voor de gewone Kermis = welke een aanvang nam op de 2^e Zondag van augustus = dan wel tevens betrekking had op de Sint Nicolaas Kermis, waarvan de aanvangsdatum gesteld was op 3 December 1804. (In 1875 werd deze jaarlijkse Sint Nicolaas Kermis door de Gemeente Raad opgeheven.)

De mogelijk grote toeloop van gegadigden naar het stadhuis om een plaats te bemachtigen heeft er waarschijnlijk toe bijgedragen, dat de indeling der kramen op het kermisterrein niet geheel naar wens was verlopen.

De marktmeester krijgt daarover een klacht, afkomstig van de bewoners van de Hooge Steenweg, dat de kermiskramen op dit gedeelte zodanig geplaatst zijn, dat “ *de passage aan één der zijden ernstig belemmerd wordt.*”

Het zoeken naar interessante gegevens over de attracties op de kermis van 1804 hebben niet opgeleverd wat we verwacht hadden.

We zijn wel het advies van de marktmeester tegen gekomen om op de Kermis toe te laten:

Een Beeste Spel.

Een Goochelaars Tent.

*Een Tent tot vertoon van een Kind uit hoofde van
Zijne Kleinte merkwaardig.*

De Burger Franconi mag een aantal representatiën geven.

*Johannes Man krijgt toestemming om met zijn Mechanische
Automaat op de Markt te staan.*

David Hogenberg moet een gelukkig mens zijn geweest na de uitslag van de loting. Hij mag zowel met de gewone kermis als met de Sint Nicolaas kermis zijn “ mallemlen ” opstellen voor de pui van het stadhuis.

Zonder tent of kraam meldt zich ook een zangeres bij de marktmeester.
Zij krijgt vergunning om gedurende 8 dagen in de straten van onze stad te zingen.
Als ze met haar repertoire begint moet ze dit wel melden bij de Dienstdoende Officier.

En wat zouden de Kermiskramen op de Hooge Steenweg ons zoal te bieden hebben ?
Hoofdzakelijk zullen het wel snoep, paling, wafel en oliebollen kramen geweest zijn. Maar
waarschijnlijk werd hier ook aardewerk, kunstvoorwerpen en bol-bloemen verkocht.
Textiel was ook in deze kramen aanwezig.

*Zedok Isaak verkocht er Catoenen gedrukte en witte stoffen =
Neteldoeken = Cassa en Dimetten.*

In het presenteren van: “ *Wereldwonderen* “ waren de eigenaren van deze kramen zeer
bedreven in.
Op het zelfde niveau kunnen we de kwakzalvers rangschikken. Ze hadden allerlei middeltjes
voor kaalheid, hoofdpijn, doofheid en nog veel meer.

*Simon Dentz had een speciaal poeder, dat de zwartste tanden
sneeuwwit maakte. Bij oudere mensen bevestigde hij hun losse
tanden zo degelijk alsof ze nooit los hadden gestaan.*

De “ *Brillenkoopman* “ G. P. Hes uit den Haag was ook present op deze Bossche kermis.

Een *Waarzegster* zal ook wel aanwezig zijn geweest.

De eerste jaren van de 19^e eeuw moeten hoogtepunten zijn geweest in de Bossche Kermis
historie.

In: “ *Tafereel der Kermissen en Jaarmarkten in het Departement der Monde van de
Rhijn in het Jaar 1811* “ (R.A.N.B.) wordt beschreven:

*Dat de Kermis in 's-Hertogenbosch, die 8 dagen duurt,
voorheen zeer druk bezocht werd.
Men kwam er uit alle oorden van Holland.
Thans is zij van weinig belang; het is te hopen, dat veranderde
tijden ook den Bosch verbeteringen zullen brengen.
De tegenwoordige stand van zaken doet de hoop herleven.*

K E R M I S.

Tussen de “ Jaarstukken “ vindt U foto's welke betrekking hebben op kermis.

Ze zijn afkomstig van de kunstschilder J.H. Maronier.

Deze werd geboren te 's-Hertogenbosch op 10 Februari 1883.

Zijn ouders woonden toen op het adres Zuid – Willemsvaart C 377.

J.H. Maronier woonde en werkte in 's-Hertogenbosch, Rotterdam, Utrecht, Zeist, Wassenaar en den Haag.

Maakte vele studiereizen o.m. naar Basel, Windsor, Milaan, Florence, Parijs.

Is ook conservator geweest van een museum in Amsterdam.

Foto's in volgorde van plaatsing:

1. De Poppenkast staande naast het stadhuis op de Bossche Kermis.
techniek: potlood in zwart, aquarel.
2. De Bossche Kermis bij avond. 1902.
techniek: aquarel.
3. Op weg naar de Kermis in den Bosch in de Vughterstraat.
techniek: potlood, aquarel.
- 4 Kermisklanten op de Kermis in den Bosch.
techniek: potlood, aquarel.

De originele afbeeldingen berusten bij de Topografisch – Historische Atlas van de
Universiteit van Tilburg.

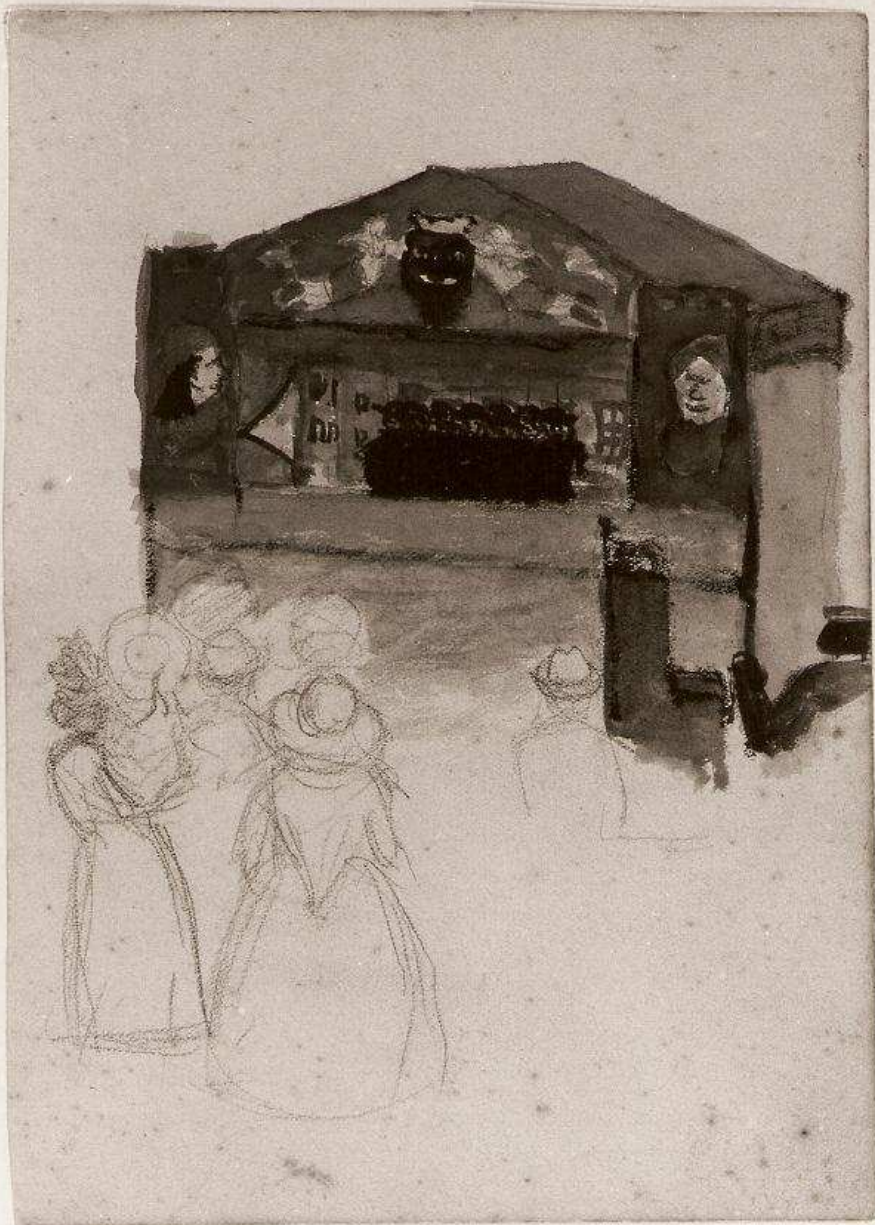
Onlangs kwam ik in het bezit van een foto reportage over deze collectie.

Samen met kleindochter, Maartje, hebben we de tekst van dit boekje samen gesteld uit de vele aantekeningen van een eerder onderzoek naar: “ Kermis in 's-Hertogenbosch “
(Henk Bruggeman. 1995.)

We hebben er samen met plezier aan gewerkt.

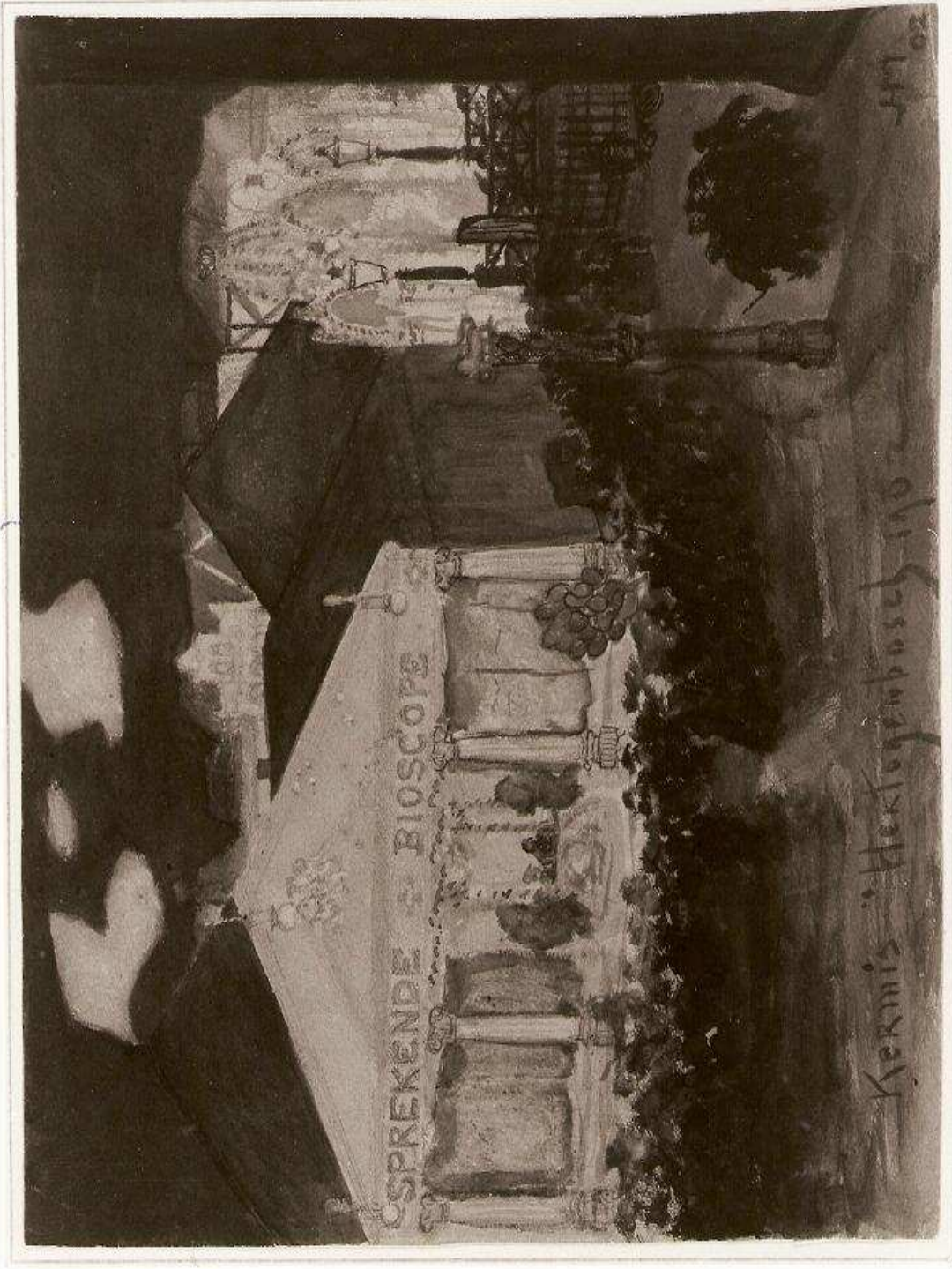
's-Hertogenbosch, Augustus 2004.

H. Bruggeman.
Maartje van Eeden.

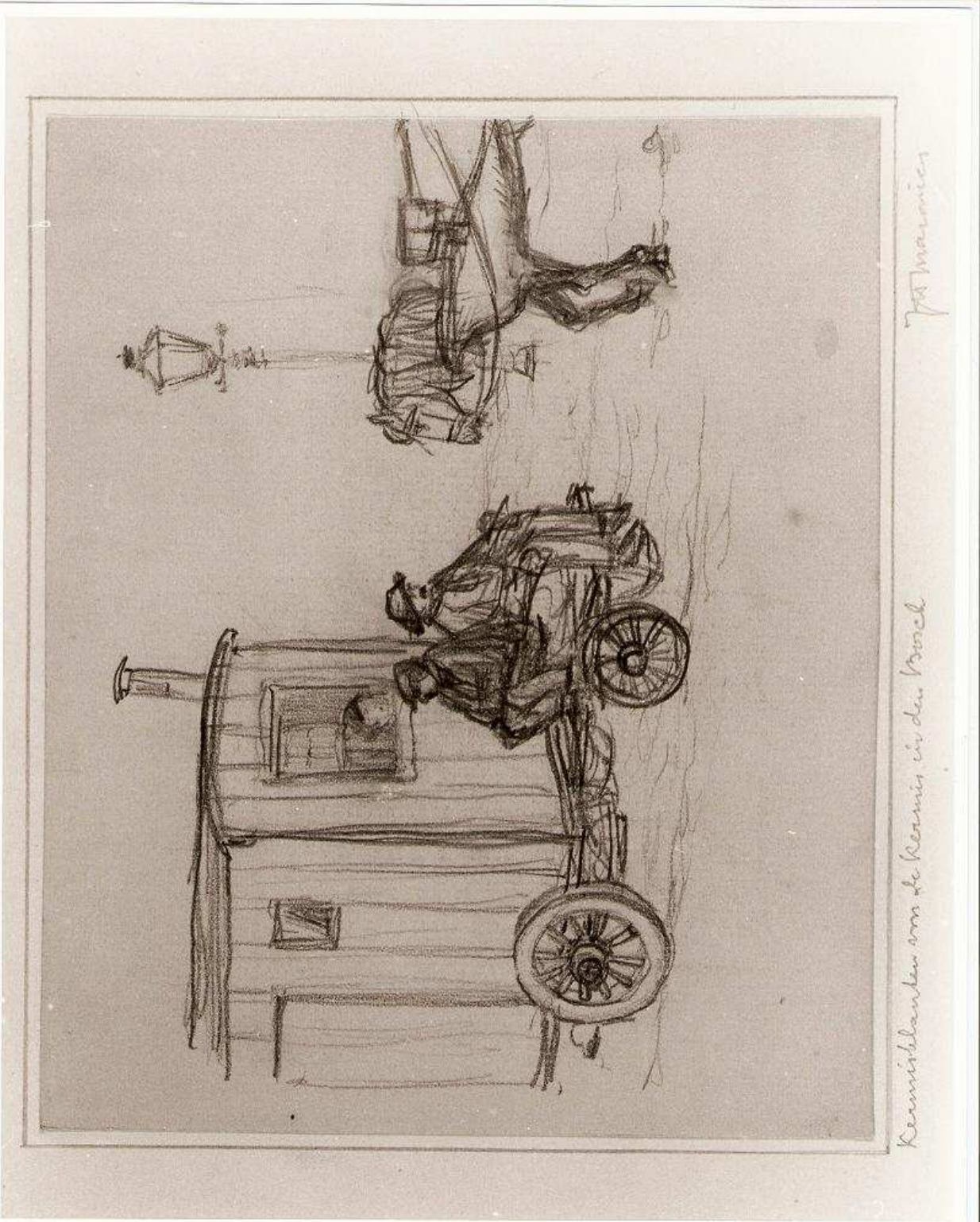
De poppentent naad het Stadhuis op de Boersche Kermissen

J. H. Maronier.

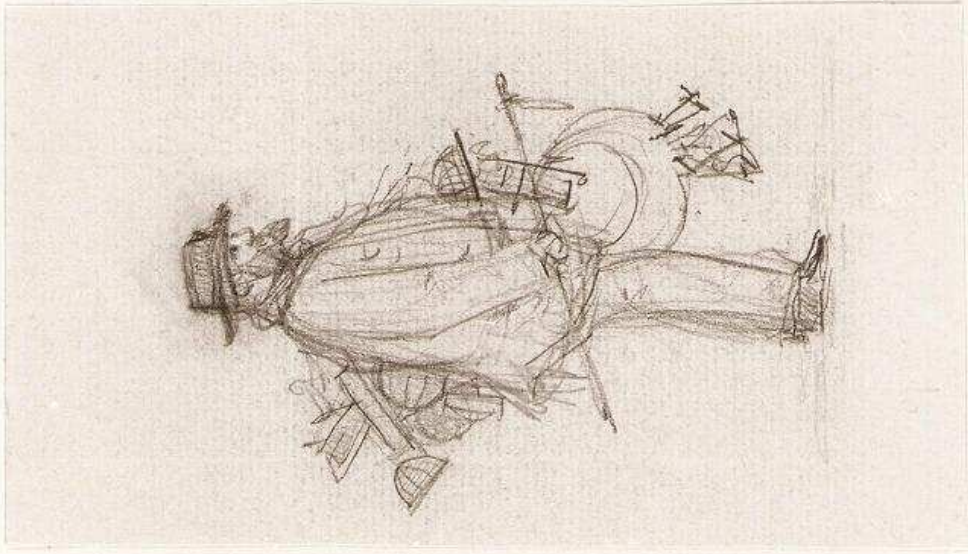
Kermis "Hexogenbusch" 1902

411 02

J. J. M. M. M.

Kennzeichen von de Kennis in der Bosch

Kennetklausen og de Kærnis i den Børsk

For Mændene